

Interferențe culturale între universitățile din Iași și Cluj, oglindite în materiale de arhivă (cu referire la anul 1919)

RODICA-EUGENIA ANGHEL

Înființarea, în 1860, a Universității din Iași a reprezentat unul din primele acte care au urmat Unirii Principatelor, constituind, în acele timpuri, o pârgie principală în procesul complex de transformare și modernizare a întregii societăți românești.

Încă de la ctitorie s-au stabilit legături între Universitatea ieșeană și învățații transilvăneni, profesori ai primului mare lăcaș universitar român de cultură. Simion Bărnuțiu, Petre Suci, St. Micle, Emilian Pop, spirite îndrăznețe și ilustre, aduceau în Principatele Unite dorința fierbinte a românilor de peste Carpați de a se uni cu țara și de a-și clădi viitorul pe temelile unor idealuri superioare comune.

De aceea, nu întâmplător, senatul universitar din Iași, peste ani, evidenția, în ședința din 31 octombrie 1918, tocmai în zilele realizării idealului național, rolul acestui lăcaș de cultură ca liant spiritual: „acest așezământ, care e și cel mai vechi din țară, și-a îndeplinit, de la 1860, data întemeierii lui, și până în prezent, cu fericită rodnicie și în chip strălucit, menirea lui culturală și ideal-națională. Începând cu neuitatul lui dascăl, Simion Bărnuțiu, legiuitorul de la Blaj și apostolul neînvins, neadormit apărător luminat al drepturilor milenare ale neamului nostru din Ardeal și sfârșind cu savantul profesor Alexandru D. Xenopol, dascălii acestui așezământ, și o mărturisim, cu deosebită mândrie și înflăcărată recunoștință, s-au străduit, zi cu zi, modești, în tăcerea și umbra poruncită de acele vremuri, la pregătirea atâtor generații, care să se închine, cu însuflețire și nezdruncinată credință, idealului și să fie gata la jertfa cea mare, cerută pentru înfăptuirea visului unității noastre naționale, depline ca și izvorul suferințelor îndurerate și eternă ca și dreptatea năzuințelor noastre, ca și datinile și graiul păstrate de la părinții străbunilor noștri”¹.

De-a lungul anilor, legăturile spirituale și culturale stabilite de Universitatea ieșeană cu intelectualii ardeleni au cunoscut o bogată și diversă gamă, pentru ca, odată cu înființarea Universității române din Cluj, aceste raporturi să se statornicească și să capete un cadru oficial. Excursiile studențești organizate în cadrul Ligii culturale, congresele studențești, sărbătorirea semicentenarului Universității din Iași, înălțarea statuii lui Cuza, manifestările organizate pentru comemorarea lui Horea, Avram Iancu, Petru Maior ș.a. au constituit momente și motive de apropiere și interferențe între Universitatea din capitala Moldovei și intelectualitatea transilvăneană.

Evenimentele de la 1 Decembrie 1918 prilejuiesc Universității din Iași să salute cu nemărginită bucurie momentul unirii depline. În semn de adeziune la marele act înfăptuit la Alba-Iulia, se trimite o telegramă „Comitetul diriguitor al românilor din Ardeal”, în care se arată că profesorii Universității ieșene, „în momentele de neîntrecută însemnătate istorică în care se înfăptuiește întregirea neamului pe care dumneavoastră și Marea Adunare Națională ați proclamat-o în cetatea lui Mihai Viteazul, își manifestă toată admirația pentru energia cu care ați

¹ Direcția Județeană Iași a Arhivelor Naționale, fond Universitatea din Iași. Rectorat, dosar 7/1918, f. 110-111.

știut să luptați și să învingeți în lupta cu dușmanii seculari, întregind România Mare“. Telegrama se încheie cu urarea „Trăiască marii luptători ai neamului românesc“².

Înființarea Universității române din Cluj, în anul 1919, se produce într-un moment politic și cultural asemănător momentului de la Iași, în zilele când se pecetluia indestructibila unire spirituală a Transilvaniei, Banatului și părților ungurene locuite de români cu patria-mamă, proclamându-se, ca și atunci, credința în suveranitatea ideii naționale și conștiința deplină în puterea ei salvatoare și constructivă.

De la Cluj, Sextil Pușcariu, comisar general pentru organizarea Universității, trimite, la 20 august 1919, o telegramă rectorului Universității din Iași, prin care anunță că „noua universitate românească își începe, plină de avânt și încredere, colaborarea cu vechile universități, în întregime sau în parte românești, la munca științifică și culturală pe care ne-o cere patria întregită“³.

Senatul universitar ieșean, în ședința sa din 18 septembrie 1919, răspunde, la rândul său, rectorului Universității din Cluj prin următoarea telegramă: „Senatul Universității ieșene a luat cunoștință cu satisfacție de conținutul telegramei dvs. Felicită Universitatea română din Cluj pentru sentimentele sale atât de înălțătoare și este mândră că bătrâna noastră Universitate i-a trecut câteva din energiile ei, îi urează, în acest moment istoric pentru românism, spor și vrednicie pe ogorul științei românești“⁴.

Despre ce energii era vorba? Acum, la Cluj, sosise vremea (mărturisește Sextil Pușcariu) ca Vechiul Regat, căruia Transilvania îi dăduse în curs de un veac împlinit, de la descălecarea lui Gheorghe Lazăr, pleiada de dascăli și apostoli ai culturii naționale, să întoarcă provinciei dezrobite nobila datorie și să-și trimită ajutorul său frățesc. Împrejurările din Transilvania nu fuseseră pentru români, sub regimul asupritor maghiar, prielnice unei dezvoltări științifice, iar numărul celor ce, cu toate piedicile și greutățile ce le întimpinau, izbutiseră să lucreze pe ogorul științei era neînsemnat. De aceea, corpul profesoral al Universității trebuia recrutat din bărbații de știință ai Vechiului Regat.

Unificarea spre care se tindea, în cel mai nobil înțeles, de amalgamare sufletească, aici, la Universitate, s-a practicat întâia oară.

Chiar de la început, Universitatea ieșeană trimite surorii sale din Cluj personalități ca: juristul V. Dimitriu, viitor rector al Universității clujene, filologi ca N. Bogrea și Teodor Naum, naturaliști ca speologul Emil Racoviță, iar mai târziu, pe parcurs, chimiști ca Gh. Spacu, Raluca Râpan și C. Macarovici, un zoolog ca V. Radu, un fizician ca Gh. Dima, matematicieni ca T. Angheluță, G. Bratu ș.a.

Din comisiunea universitară din Cluj, alcătuită pentru întocmirea propunerilor de recomandare a viitoarelor cadre didactice, au făcut parte activă profesorii ieșeni: Dimitrie Gusti, Iulian Teodorescu, dr. Mihai Manicaticide.

Înființată oficial la data de 1 octombrie 1919, cea de-a treia universitate română, Universitatea din Cluj, și-a sărbătorit inaugurarea în zilele de 1-3 februarie 1920.

Profesorul ieșean Dimitrie Gusti, care făcuse parte din comisiunea de organizare a Universității clujene, era acum delegat din partea Almei Mater moldave să prezinte mesajul omagial: „Universitatea din Iași, se spune în mesaj,

² *Ibidem*, f. 313.

³ *Ibidem*, dosar 5/1919, f. 392.

⁴ *Ibidem*, dosar 23/1919, f. 61.

cea mai veche din sud-estul Europei, trimite salutul ei frăţesc Universităţii din Cluj, celei mai tinere surori din România Mare. Universitatea din Iaşi priveşte cu deosebită satisfacţie inaugurarea Universităţii din Cluj, pentru că ea re trăieşte, cu acest prilej, comemorarea originii sale.

Într-adevăr, amândouă Universităţi sunt fiicele aceluiaşi gând organizator nou, fiind născute în momente importante, asemănătoare, politice şi culturale şi însemnând două etape hotărâtoare ale istoriei patriei.

Naţiunea română din Transilvania, de secole terorizată de clasele dominante maghiare, sărbătoreşte astăzi actul dezrobirii ei intelectuale şi cheamă solemn toate energiile superioare româneşti la conlucrare şi concentrare pentru marea operă de renaştere intelectuală a naţiunii.

Cu o bucurie recunoscătoare, Universitatea din Iaşi îşi îndreaptă gândul către primii ei profesori, care, în ziua de 26 octombrie 1860, când s-a inaugurat Universitatea din Iaşi, din 11, câţi erau atunci la Facultatea de Drept, Litere şi Ştiinţe, cinci erau din Ardeal: Suciuc, Emilian, Micle, Pop, primul decan al facultăţii unite de litere şi ştiinţe, şi Simion Bărnuţiu.

Universitatea din Iaşi nu poate uita că aceşti profesori ardeleni au dat strălucire începuturilor ei, în special nu poate uita figura marelui ardelean, a marelui român, Simion Bărnuţiu, care şi astăzi planează asupra Universităţii din Iaşi şi patronează activitatea.

Simion Bărnuţiu, inspiratorul şi conducătorul intelectual al revoluţiei românilor din Ardeal, în anul 1848, a fost între anii 1860–1863 sufletul Universităţii ieşene; el a avut o activitate prodigioasă, ţinând cursuri atât la Facultatea de Drept, asupra dreptului constituţional, dreptului ginţilor şi dreptului naţional, cât şi la Facultatea de Litere, asupra tuturor disciplinelor filozofice, asupra eticii, pedagogiei, istoriei, filosofiei, metafizicii şi esteticii.

Colegii lui Simion Bărnuţiu i-au propus să fie ales primul rector al Universităţii din Iaşi, propunere care pe atunci avea semnificaţia ei elocventă din punctul de vedere al aspiraţiilor noastre naţionale integrale. Simion Bărnuţiu însă a refuzat pe motivul că nu era încetăţenit, fiind supus austriac.

Atunci profesorul moldovean Călinescu îi adresează următoarele cuvinte memorabile: Transilvania este tot ţară românească şi deci Bărnuţiu ar trebui să considere pe români în limitele lor naturale, iar nu în acele de stat. Profetice cuvinte! Prin glasul celui moldovean, Universitatea din Iaşi, doi ani după Unirea Principatelor, a anticipat Unirea cea mare din 1918!

Acestea fiind legăturile cordiale, tradiţionale între Ardeal şi Univesitatea din Iaşi, se explică dorinţa vie a acesteia din urmă de a intra în relaţii cât mai strânse şi mai fericite cu sora ei clujeană, pentru a face, împreună cu celelalte universităţi surori, ca unirea politică să se păstreze şi să se consfinţească printr-o unitate superioară culturală, datorită forţei ideii şi a adevărului.

Universitatea din Iaşi îşi exprimă încrederea ei profundă în viitorul Universităţii din Cluj, care, situată la întâlnirea orientului cu occidentul, ocupă un post de onoare naţională şi are chemarea de a deveni acolo forul intelectual al naţiunii, să învingă prin convingeri, să transforme ştiinţa în conştiinţă şi să afirme în istoria universală drepturile naţiunii prin victorii strălucite spirituale⁵.

Prin astfel de cuvinte, Universitatea din Iaşi transmitea omagiul său tinerei Universităţi din Cluj.

⁵ *Ibidem*, dosar 7/1919, f. 92.

Rectorul Universității din Iași, prof. Iulian Teodorescu, care făcuse și el parte din comisiunea de organizare a Universității românești din Transilvania, regretă că un „doliu năprasnic“ l-a pus în imposibilitatea de a lua parte la serbările față de care „are plăcuta datorie, ca în numele Universității gemene să prezinte felicitările și urările cele mai călduroase pentru românismul din această parte de țară în fine eliberată de marea noastră armată“.

Legăturile și interferențele dintre cele două universități nu se vor opri aici. În fiecare an, la 1 decembrie, se va sărbători aniversarea Unirii celei Mari, iar societățile studențești ieșene vor organiza manifestări deosebite.

Universitatea din Iași cedează tabloul *Execuția lui Horia*, de Gh. Popovici, Universității din Cluj, pe motiv că „subiectul este ardelenesc și ar face propagandă națională și artistico-estică cea mai de dorit. Ar intra, astfel, în universitate, întâia oară, arta română“⁶.

La 2 martie 1921, Societatea studenților în litere și filozofie din Iași adresează rectorului universitar o cerere prin care solicită aula Universității în vederea comemorării lui Petru Maior, împlinindu-se 100 de ani de la moartea sa, iar câteva zile mai târziu, cercul studenților ardeleni și bucovineni de la Universitatea ieșeană – într-un raport către rectorat – menționează că „ține de datoria sa să ia parte, alături de întreaga studențime ieșeană, la opera grea ce se depune în folosul obștimii“⁷.

De la Cluj, în 1921, directorul seminarului pedagogic universitar, Onisifor Ghibu, solicită a i se trimite pentru biblioteca seminarului câte un exemplar din publicațiile vechi și noi ale Universității ieșene, biblioteca fiind menită a fi „un adevărat focar pedagogic al Transilvaniei“⁸.

În 1930, societatea culturală „Sălăgeana“ din Cluj invită Universitatea din Iași să participe la dezvelirea bustului lui Simion Bărnuțiu, în Șimleul Silvaniei, la manifestațiile „curat românești“, ce vor avea loc cu această ocazie.

Desigur, enumerarea manifestărilor care au prilejuit schimburi culturale între cele două Universități ar putea continua. Intenția noastră a fost de a retrăi momente esențiale care au pecetluit legăturile indestructibile dintre cele două focare de cultură.

⁶ *Ibidem.*

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibidem.*